

ИНГЛИЗ ТИЛИ ТАЪЛИМИДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР ВА ИНТЕРАКТИВ МЕТОДЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Абдукадирова Насиба Алимжановна

Гулистон давлат педагогика институти, тилларни ўқитиш кафедраси декани

Рустамова Сафина Сайдулло кизи

Гулистон давлат педагогика институти таянч докторанти

safinarustamova911@gmail.com

tel:94-727-04-49

Аннотация. Ушбу мақолада инглиз тили таълимида инновацион ёндашувлар ва интерактив методларнинг педагогик аҳамияти таҳлил қилинди. Тадқиқотда қиёсий-таҳлилий ёндашув, контент-таҳлил, синтез ва умумлаштириш усулларидан фойдаланилди. Мақолада тил таълимида коммуникатив, топшириққа асосланган, аралаш ва «flipped classroom» моделлари, мобил таълим, рақамли ўйинлар ҳамда сунъий интеллект асосидаги воситаларнинг имкониятлари ёритилди. Хориж тажрибаси сифатида Европа Кенгашининг CEFR Companion Volume ҳужжати, Финляндия, Сингапур ва Жанубий Корея таълим амалиёти ҳамда British Council материаллари таҳлил этилди. Шунингдек, мобил иловалар, game-based learning ва flipped learning самарадорлигига оид хорижий тадқиқотлар умумлаштирилди. Мақолада инновация ва интерактивликни жорий этишнинг ташкилий-педагогик шартлари ҳамда маҳаллий таълим муҳити учун амалий таклифлар баён этилди.

Калит сўзлар: инглиз тили таълими, инновацион ёндашув, интерактив метод, аралаш таълим, flipped classroom, мобил таълим, game-based learning, сунъий интеллект, хориж тажрибаси, форматив баҳолаш

Кириш

Глобаллашув, рақамли трансформация ва меҳнат бозорида коммуникатив компетенцияга бўлган талабнинг ортиши инглиз тили таълимининг мазмуни ва методикасини қайта кўриб чиқишни талаб этмоқда. Замонавий шароитда тилни ўқитишни фақат грамматик қоидаларни ўзлаштириш ёки таржима машқлари билан чеклаш етарли эмас. Инглиз тили дарси ўқувчини реал мулоқотга, ахборотни танлаш ва қайта ишлашга, жамоада ишлашга, мулоқот жараёнида маънони музокара қилишга ва рақамли муҳитда мулоқот юритишга тайёрлаши лозим. Шунингдек назардан, инновацион ёндашувлар ва интерактив методлар тил таълимининг мазмунини янгилашда асосий воситалардан бирига айланмоқда [1; 12].

2020 йилги CEFR Companion Volume тил таълими мақсадларини кенгайтириб, онлайн интеракция, медиатсия, кўп тилли ва кўп маданиятли компетенция каби йўналишларни илгари сурди [1]. Бу эса инглиз тили ўқитувчисидан дарсни фақат ахборот бериш жараёни эмас, балки ҳамкорликда маъно қуриш, мулоқотга киришиш ва мулоқотни сақлаб туришга йўналтирилган муҳит сифатида ташкил этишни талаб қилади. Мазкур мақоланинг мақсади инглиз тили таълимида инновацион ёндашувлар ва интерактив методларнинг аҳамиятини илмий-амалий

жиҳатдан ёритиш, хориж тажрибаси асосида уларнинг самарали жиҳатларини кўрсатиш ва маҳаллий таълим амалиёти учун таклифлар ишлаб чиқишдан иборат.

Инновацион ёндашувлар ва интерактив методларнинг назарий асослари

Инновацион ёндашув деганда таълим жараёнининг мақсадлари, мазмуни, усуллари, воситалари ва баҳолаш тизимини ўқувчи фаоллигини кучайтириш, мустакил ўрганишни кўллаб-қувватлаш ва амалий натижага йўналтириш асосида янгилаш тушунилади. Тил таълимида бундай ёндашувлар коммуникатив таълим, competence-based learning, task-based language teaching, project-based learning, blended learning, flipped classroom, mobile-assisted language learning ва AI-supported learning каби моделларда намоён бўлади [11; 12].

Коммуникатив ва топшириққа асосланган ёндашувларда тил ўқувчи учун мақсад эмас, балки мулоқот воситаси сифатида кўрилади. Ўқувчи тайёр қоидаларни пассив қабул қилмайди; у тилдан вазифа бажариш, маълумот олиш, фикр билдириш, музокара қилиш ва муаммо ечиш жараёнида фойдаланади. Шу маънода интерактивлик тил ўқитишнинг ташқи «фаоллик» белгиси эмас, балки маънони ҳамкорликда тузиш механизми ҳисобланади. Ушбу жараёнда ўқитувчи билимнинг ягона манбаи эмас, балки фасилитатор, йўл-йўриқ берувчи ва форматив фикр-мулоҳаза берувчи сифатида қатнашади [12].

Интерактив методлар қаторига жуфтлик ва кичик гуруҳда ишлаш, role play, debate, case study, jigsaw, think-pair-share, collaborative writing, peer assessment, station rotation, quiz-based competition ва discussion forum каби шакллар киради. Уларнинг афзаллиги шундаки, ўқувчи дарснинг марказига чиқади, кўпроқ гапирди, эшитади, қайта мулоҳаза қилади ва ўрганган материални амалда қўллайди. Бундай методлар айниқса сўзлашув, тинглаб тушуниш, ёзув ва нутқий мулоқот компетенциясини бир вақтнинг ўзида ривожлантиришда самаралидир. Шу билан бирга, интерактив методлар танқидий фикрлаш, ижтимоий ҳамкорлик, эмпатия ва мулоқот маданиятини ҳам мустаҳкамлайди [1; 12].

Аралаш таълим ва flipped classroom моделида назарий материалнинг маълум қисми синфдан ташқари муҳитга кўчирилади, дарс вақти эса машқ, муҳокама, таҳлил, нутқий фаолият ва фикр-мулоҳазага ажратилади. Бундай модел тил дарсида вақтдан оқилона фойдаланиш имконини беради: луғат ва грамматик қоидаларни таништириш видеолар, подкастлар ёки платформалар орқали амалга оширилса, аудиторияда жонли мулоқот, жуфтликда топшириқ бажариш ва форматив баҳолаш кучаяди [9; 11].

Хориж тажрибаси: концептуал ва ташкилий ечимлар

Европа мамлакатларида CEFR асосида шаклланган ёндашув тил ўқитишни натижага йўналтириш билан бирга, мулоқотнинг янги форматларини ҳам ҳисобга олади. CEFR Companion Volume онлайн интеракция ва медиатсияни мустакил кўникма сифатида эмас, балки замонавий мулоқот муҳитининг ажралмас қисми сифатида талқин қилади [1]. Бу ёндашув ўқувчиларнинг чат, форум, видеомулоқот, ҳамкорликда ҳужжат тузиш каби фаолиятлар орқали тилдан фойдаланишини назарда тутди. Демак, интерактив методлар фақат синф ичидагина эмас, балки синфдан ташқари рақамли мулоқотда ҳам қўлланилиши лозим.

Финляндия тажрибаси инновацион тил таълимини кенгроқ компетенциялар тизими билан боғлаши билан эътиборлидир. Финляндия Миллий таълим агентлиги маълумотларига кўра, миллий ўқув дастури барча фанларда transversal competences, ўқувчи иштирокини, фанлараро модулларни ва мактаб фаолиятини доимий такомиллаштиришни кўллаб-қувватлайди [2]. Бу

ёндашувда тил дарси алоҳида, ёпиқ тизим сифатида эмас, балки ўқувчининг умумий саводхонлиги, муаммо ечиш қобилияти ва ижтимоий иштирокини ривожлантириш воситаси сифатида кўрилади. Шунингдек, Финляндияда 2020-2023 йилларда амал қилган New Literacy дастури АКТ компетенцияси, медиа саводхонлик ва дастурлаш бўйича зарур тавсифларни ишлаб чиққан [3]. Бу тажриба инглиз тили дарсида рақамли матнлар билан ишлаш, манбани баҳолаш, онлайн ахборотни саралаш ва мультимодал материаллардан фойдаланишни тизимли равишда ўргатиш зарурлигини кўрсатади.

Сингапур тажрибасида марказлашган рақамли платформа ва методик қўллаб-қувватлаш кучли ўрин тутди. Таълим вазирлигининг Student Learning Space (SLS) платформаси ўқувчилар ва ўқитувчилар учун ўқув дастурига мос, сифатли рақамли ресурсларга тенг кириш имкониятини беради, ўқитувчига эса дарсни мослаштириш, ўқувчилар фикрлаш жараёнини кўриш ва мақсадли интервенция қилиш имконини яратади [4]. English Language Institute of Singapore эса инглиз тили дарсида e-pedagogy ва blended learningни қўллаш орқали participatory, connected and reflective learning муҳитини яратишни мақсад қилиб қўяди [5]. Бунда технология ўзи учун эмас, балки фаол ўрганиш, форматив баҳолаш ва ўқувчи рефлексиясини кучайтириш учун хизмат қилади.

Жанубий Корея мисоли рақамли инфратузилма ва шахсийлаштирилган ўқитиш имкониятлари билан диққатга сазовор. Корея Таълим вазирлигининг 2024 йил 29 ноябрдаги маълумотида кўра, 2025 йил учун 76 та AI рақамли дарслик тасдиқланган бўлиб, улар бошланғич, ўрта ва юқори синфларнинг айрим босқичларида инглиз тили, математика ва coding фанларида қўлланиши белгиланган [6]. Мазкур тажриба тил таълимида ўқувчининг даражасига мос контент, тезкор фикр-мулоҳаза ва маълумотларга асосланган мониторинг имкониятини кўрсатади. Бироқ бу ерда энг муҳим хулоса шуки, технология фақат ўқитувчини тайёрлаш, барқарор инфратузилма ва аниқ педагогик сценарий билан биргаликда самара беради [6; 7]. British Council томонидан тайёрланган «Blended Learning in English Language Teaching» тўплами инглиз тили таълимида 20 та реал case studyни тақдим этади [11]. Унда турли мамлакатларда EAP, ESP, teacher education ва умумий EFL курсларида аралаш таълим қандай лойиҳаланиши, қайси ҳолатда онлайн ва офлайн компонентлар мувозанати самарали бўлиши, ўқувчиларни рақамли муҳитга қандай мослаштириш кераклиги ҳақида амалий хулосалар берилган. Бу манба хориж тажрибасини фақат технологик жиҳатдан эмас, балки курс дизайни нуктаи назаридан ҳам ўрганиш зарурлигини кўрсатади [11].

Хорижий тадқиқотлар натижалари ва уларнинг аҳамияти

Инновацион ёндашувлар самарадорлигини баҳолашда хорижий эмпирик тадқиқотлар муҳим аҳамият касб этади. British Councilнинг 2023 йилги тизимли шарҳида инглиз тилини ўқитиш ва ўрганишда сунъий интеллектдан фойдаланишга бағишланган 2014-2023 йиллар орасидаги 43 та peer-reviewed primary study таҳлил қилинган [7]. Ушбу шарҳга кўра, AI воситалари pronunciation practice, writing feedback, adaptive learning ва chatbot-based interaction каби йўналишларда янги имкониятлар яратади. Шу билан бирга, тадқиқот муаллифлари ахлоқий муаммолар, маълумотлар хавфсизлиги, алгоритмлар шаффофлиги, ўқитувчининг роли камайиб қолмаслиги ва технологиядан мақсадга мувофиқ фойдаланиш масалаларини алоҳида таъкидлайди [7]. Демак, инновация педагогик мақсаддан узилиб қолмаслиги шарт.

Мобил таълим бўйича М. Михайлова ва ҳаммуаллифлар ўтказган мета-таҳлилда тил ўрганиш учун мобил иловалардан фойдаланиш анъанавий усулларга нисбатан ўртача кучли ижобий

таъсир кўрсатиши аниқланган ($g = 0.88$) [8]. Бироқ муаллифлар далиллар сифати пастроқ ва тадқиқотларда bias хавфи юқорилигини ҳам қайд этган. Бу натижа муҳим бир ҳақиқатни очади: мобил технологиянинг ўзи эмас, балки унинг қандай методик сценарийда қўлланилиши ҳал қилувчи омилдир. Агар иловалар луғатни мустақамлаш, мустақил машқ, тинглаб тушуниш ёки такрорий машқлар учун мақсадли ишлатилса, улар дарс самарадорлигини сезиларли ошириши мумкин [8; 13].

Flipped classroomга оид Ж. П. Витта ва А. Ҳ. Ал-Ҳурийнинг мета-таҳлили 56 та ҳисобот, 61 та намуна ва 4220 иштирокчини қамраб олган бўлиб, flipped модель анъанавий синфларга нисбатан яхшироқ натижа берганини кўрсатган [9]. Бироқ publication bias тузатилганидан кейин ҳам таъсир сақланиб қолган бўлса-да, унинг даражаси пасайган. Бу ҳолат flipped classroomни универсал «муъжизавий ечим» деб эмас, балки тўғри лойиҳалангандагина самарали бўладиган педагогик модель сифатида кўриш кераклигини англатади. Унда дарсдан олдинги ресурслар қисқа, аниқ ва мақсадли бўлиши; дарс вақти эса жонли мулоқот, топширик, жамоавий фикрлаш ва фикр-мулоҳазага бағишланиши лозим [9; 11].

D. H. Dixon, T. Dixon ва E. Jordanнинг 2022 йилги мета-таҳлили рақамли ўйинларга асосланган тил ўқитиш (DGBLL) турли тиллар ва турли ўқув муҳитларида ижобий натижалар бериши мумкинлигини кўрсатди [10]. Рақамли ўйинлар ўқувчининг мотивацияси ва иштирокини оширади, хатодан қўрқишни камайтиради, такрорий машқни зерикарли жараёндан қизиқарли фаолиятга айлантиради. Бу айниқса луғат, тезкор реакция, тинглаб тушуниш ва микромулоқот кўникмаларини шакллантиришда муҳимдир. Аммо ўйинлаштириш мақсад эмас; у ўқув мақсади, баҳолаш мезони ва мулоқот вазифаси билан боғланганда самарали бўлади [10].

Ш. Лоуэн, Д. Р. Исбелл ва З. Спорн олиб борган тадқиқотда 54 нафар иштирокчи 12 ҳафта давомида Vabel иловаси орқали испан тилини ўрганган ва натижада луғат, грамматика ҳамда оғзаки коммуникатив қобилиятда ўсиш кузатилган [13]. Муаллифлар иловадаги ўқиш вақти ўсишнинг энг кучли предиктори бўлганини таъкидлайди [13]. Бу ҳолат инглиз тили таълими учун ҳам муҳим хулосани беради: технология натижага эмас, мунтазам ва мақсадли ўқув фаолиятига туртки берганида кўпроқ фойда келтиради.

Инглиз тили таълими учун амалий аҳамият ва татбиқий таклифлар

Хориж тажрибаси ва тадқиқотлар таҳлили шуни кўрсатадики, инглиз тили таълимида инновацион ёндашувлар ва интерактив методлар қўйидаги жиҳатларда алоҳида аҳамият касб этади. Биринчидан, улар тилни ҳақиқий мулоқот воситаси сифатида ўзлаштиришга ёрдам беради. Анъанавий дарсларда ўқувчи кўпинча қоида ёдлайди, лекин уни реал мулоқотда қўллашда қийналади. Интерактив моделларда эса тил нутқий вазифа билан бирлашади: ўқувчи сўрайди, баҳс қилади, далил келтиради, тушунтиради, ҳамкорликда қарор қабул қилади. Бу жараён инглиз тилидан фойдаланиш эҳтиёжини сунъий эмас, табиий ҳолатга келтиради.

Иккинчидан, инновацион ёндашувлар ўқувчининг мустақил таълим ва ўзини бошқариш қобилиятини ривожлантиради. Аралаш таълим, мобил иловалар ва рақамли платформалар ўқувчига дарсдан ташқари вақтда ҳам материал билан ишлаш, ўз суръатида такрорлаш, камчиликларини кузатиш ва ўз-ўзини баҳолаш имконини беради [4; 8; 13]. Бу айниқса турли тайёргарлик даражасига эга гуруҳларда муҳим, чунки дифференциаллашган таълимни ташкил этиш осонлашади.

Учинчидан, инновацион ва интерактив методлар баҳолаш маданиятини ўзгартиради. Форматив баҳолаш, peer feedback, rubric-based assessment, portfolio, digital quiz ва learning

analytics каби воситалар орқали ўқувчи натижани фақат якуний балл орқали эмас, балки ўқиш жараёнидаги ўсиш орқали ҳам кўра олади. Бу эса мотивацияни оширади ва хатони «жазо» эмас, ривожланиш нуқтаси сифатида қабул қилишга ёрдам беради [4; 5; 7].

Тўртинчидан, инглиз тили дарсида инновацияни жорий этиш учун ўқитувчининг рақамли-педагогик компетенцияси ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Хорижий тажриба технологиянинг ўзидан кўра ўқитувчининг дизайн ечими, топшириқ танлаши, фикр-мулоҳаза бериши ва ўқувчиларни қўллаб-қувватлаши муҳимроқ эканини кўрсатади [5; 7; 11]. Шу сабабли, маҳаллий таълим муассасаларида ўқитувчилар учун амалий workshop, micro-course, mentoring ва lesson study форматларида қайта тайёрлаш тизимини йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ.

Бешинчидан, инновацияни жорий этишда инфратузилма ва тенг имконият масаласи эътибордан четда қолмаслиги лозим. Ҳар бир ўқувчида қурилма, интернет, платформадан фойдаланиш кўникмаси ва тил муҳити бир хил эмас. Шунинг учун рақамли дарс дизайнида офлайн альтернативалар, қисқа ва енгил форматли ресурслар, босқичма-босқич қўлланмалар ҳамда чет тил материалларини маҳаллий контекст билан боғлаш принципи сақланиши керак. Инновация фақат яхши жиҳозланган синф учун эмас, барча ўқувчилар учун ишлайдиган моделга айланганда ҳақиқий таълимий қиймат касб этади.

Шу маънода, инглиз тили дарси учун мақбул модел кўйидаги тамойилларга таянади: дарсдан олдин қисқа тайёргарлик ресурси; дарс пайтида мулоқот ва ҳамкорликка асосланган топшириқ; дарсдан кейин эса индивидуал мустаҳкамлаш ва рефлексия. Агар ушбу циклга форматив баҳолаш ва маъқул даражада рақамли ёрдам қўшилса, инновацион ёндашувлар ўқув натижасини сезиларли яхшилайти. Демак, интерактивлик - шовқин ёки сунъий фаоллик эмас, балки аниқ педагогик мақсадга хизмат қиладиган тузилган мулоқотдир.

Хулоса

Инглиз тили таълимида инновацион ёндашувлар ва интерактив методлар замонавий таълим сифатини оширишнинг муҳим омили ҳисобланади. Уларнинг асосий афзаллиги шундаки, улар ўқувчини пассив тингловчидан фаол иштирокчига айлантиради, тилни грамматик объект эмас, балки мулоқот, ҳамкорлик ва тафаккур воситаси сифатида ўзлаштиришга ёрдам беради. CEFRнинг янгиланган йўналишлари, Финляндиянинг кўп саводхонлик ва фанлараро ёндашуви, Сингапурнинг платформалашган рақамли муҳити, Жанубий Кореянинг шахсийлаштирилган рақамли дарсликлари ҳамда British Council материаллари инновацион тил таълимида тизимли ёндашув, методик қўллаб-қувватлаш ва ўқитувчи компетенцияси ҳал қилувчи эканини кўрсатади [1-7; 11].

Хорижий эмпирик тадқиқотлар эса мобил иловалар, flipped classroom, рақамли ўйинлар ва AI элементлари маълум шартларда инглиз тили ўқитиш самарадорлигини ошириши мумкинлигини тасдиқлайди [7-10; 13]. Бироқ технологиянинг ўзи автоматик самара бермайди. Самара технологиянинг мақсадга мувофиқ танланиши, топшириқ дизайни, форматив баҳолаш, ўқитувчи фасилитацияси ва ўқувчи эҳтиёжларига мослашув билан таъминланади. Шу боис маҳаллий таълим амалиётида инновацияни жорий этиш «қайси дастурни қўллаш» саволидан эмас, балки «қайси компетенцияни қандай педагогик сценарий орқали ривожлантириш» саволидан бошланиши лозим. Ана шунда инновацион ёндашувлар ва интерактив методлар инглиз тили таълимида барқарор ва юқори самарали натижа беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
2. Finnish National Agency for Education. National core curriculum for primary and lower secondary (basic) education. Available at: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education> (accessed: 23.04.2026).
3. Finnish National Agency for Education. Multiliteracy and Media Literacy. Available at: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/multiliteracy-and-media-literacy> (accessed: 23.04.2026).
4. Ministry of Education, Singapore. Student Learning Space (SLS). Available at: <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/student-learning-space> (accessed: 23.04.2026).
5. English Language Institute of Singapore (Ministry of Education). E-Pedagogy and Blended Learning in English Language. Available at: <https://elis.moe.edu.sg/elis/professional-learning/professional-learning-opportunities/e-pedagogy-and-blended-learning/> (accessed: 23.04.2026).
6. Ministry of Education, Republic of Korea. AI Digital Textbooks for 2025 to Realize Personalized Education for All. 29.11.2024. Available at: <https://english.moe.go.kr/boardCnts/viewRenewal.do?boardID=265&boardSeq=102075> (accessed: 23.04.2026).
7. Crompton, H., Edmett, A., & Ichaporia, N. Artificial intelligence and English language teaching: A systematic literature review. London: British Council, 2023.
8. Mihaylova, M., Gorin, S., Reber, T. P., & Rothen, N. A Meta-Analysis on Mobile-Assisted Language Learning Applications: Benefits and Risks. *Psychologica Belgica*, 2022, 62(1), pp. 252-271. <https://doi.org/10.5334/pb.1146>.
9. Vitta, J. P., & Al-Hoorie, A. H. The flipped classroom in second language learning: A meta-analysis. *Language Teaching Research*, 2023, 27(5), pp. 1268-1292. <https://doi.org/10.1177/1362168820981403>.
10. Dixon, D. H., Dixon, T., & Jordan, E. Second language (L2) gains through digital game-based language learning (DGBLL): A meta-analysis. *Language Learning & Technology*, 2022, 26(1), pp. 1-25. <https://doi.org/10.64152/10125/73464>.
11. Tomlinson, B., & Whittaker, C. (Eds.). *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*. London: British Council, 2013.
12. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
13. Loewen, S., Isbell, D. R., & Sporn, Z. The effectiveness of app-based language instruction for developing receptive linguistic knowledge and oral communicative ability. *Foreign Language Annals*, 2020, 53(2), pp. 209-233. <https://doi.org/10.1111/flan.12454>.